

ТҮЙІН

Ғылыми мақалада заң әдебиеттерін талдау негізінде Қазақстан Республикасы қылмыстық заңнамасы бойынша қылмыстың бірнеше мәрте жасалу ұғымын мен оның құқықтың мәні қарастырылады.

RESUME

In the given article are considered the notion of dissimilarity on the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan and its legal importance on the basis of analysis of legal literature.

Т. Н. Сүлейменов, Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының ҚААТ кафедрасының оқытушысы, заң ғылымдарының кандидаты

Г. Т. Жақыпова, Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының тілдік дайындық кафедрасының оқытушысы

ЕСІРТКІ ЗАТТАРДЫ ЗАҢСЫЗ АЙНАЛЫМҒА ТҮСІРУМЕН БАЙЛАНЫСТЫ КҮРЕСУДІҢ АЛДЫН АЛУ ШАРАЛАРЫ

Қазіргі заманда қылмыстың алдын алу құқықтық саясаттың басты бағыты болып саналады. Ол — қылмысты жоюға бағытталып, олардың бастапқы сатыларында іске асырылатын, қылмыстық факторларға әсер ететін, алдын ала сақтандырудың негізгі түрі. Алдын алудың соңғы нәтижесі қоғамға аз шығын келтіре отырып, қылмыспен күресудегі міндеттерді шешуге септігін тигізеді. Қылмыспен күресуде қылмыстық жазамен қатар, алдын алу шараларының да маңызы аса зор¹.

Алдын алу шаралары қылмыспен күресуде құқық қорғау органдарының қандай да болмасын бір қылмыстың алдын алуда, олардың қызметтерінің тиімділігін жоғарылатады. Бұл органдар есірткі заттардың қызметтерінің тиімділігін артыруды. Бұл органдар есірткі заттардың заңсыз айналымына байланысты қылмыстармен күресуді төменде аталатын белгілі бағыттармен іске асырады. Жалпы алдын алу шараларының Қазақстан Республикасы азаматтарының бәріне де қатысы бар, оның ішінде әсіресе жастар мен жасөспірімдерге ерекше қатысты. Бұл шаралар олардың қай — қайсының тарапынан болса да қоғамға, мемлекетке немесе басқа адамға зиянды іс — қылықтарды болдырмауға бағытталған. Алдын алу шараларын жүргізуге көптеген әлеуметтік субъектілер қатысады. Бұлардың қатарында кеңес немесе әкімшілік ұйымдары, құқық қорғау органдары, «сот, прокуратура, ішкі істер, әділет органдары, ұлтық қауіпсіздік комитеті, т. б.» және сан түрлі қоғамдық ұйымдар мен азаматтар болуы мүмкін.

Бүгінгі күні қоғамымыз нашақорлықтың таралуының алдын ала отырып, болашақ ұрпағының денсаулығы үшін күреседі. Өйткені, нашақорлық мәселесі қазіргі уақытта бұрын болып көрмеген және басқа мәселелерден де көкейтесті. Сондықтан алдын алу шараларын ғылыми қамтамасыз ету тиісті шешімдерге сәйкес жақын аралықта жаңа, тереңірек және кешенді зертеулердің орындалуын талап ететін қажеттілік.

Есірткіге байланысты қылмыстардың алдын алуда ең маңызды бағыттардың бірі құқық қорғау органдарының аталмыш қылмыстардан алдын ала сақтандыруы болып табылады. Республикамызда есірткі заттарды заңсыз айналымға қарсы күрес пен оны тұтынып, нашақорлыққа салынудың алдын алу саласында соңғы жылдарды едәуір оң өзгерістер жасалды. Соның ең бастысы — Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың бастамасы, ықпалы және Қазақстан Республикасының Біріккен Ұлттар Ұйымының Есірткі заттарға бақылау саласындағы халықаралық конвенцияларына қосылу әрекетінің қолға алынуы болады «Қазақстанның 1961, 1971 және 1988 жылдарындағы халықаралық конвенцияларға қосылатыны жөніндегі тиісті құжаттар Біріккен Ұлттар Ұйымының Нью-Йорктегі штаб пәтеріне табыс етілді». Сондай-ақ, Қазақстан Республикасы Президентінің 2005 жылғы 20 маусымдағы Жарлығымен «Қазақстан Республикасының 2006-2014 жылдарға арналған стратегия нашақорлыққа қарсы күрес» т. б. бағдарламалар жасалып бекітілген.

Бұл елімізде есірткі заттарды таратуға тыйым салуға бағытталған ауқымды шаралар кешенін қамтиды.

Құқық қорғау және арнайы органдарының шетелдерінің, соның ішінде шекаралас елдердің, мүдделі құрылымдарымен ынтымақтасуы тереңделіп, кеңейтілуіне ерекше көңіл бөлінетін болады. Осы мақсатқа жету үшін есірткі саудасымен күресу, тікелей айтсақ, бақылаумен жеткізу операцияларын жүргізу барысында, түскен пайданы заңдастыруды тию саласындағы халықаралық ынтымақтасу тек құқықтық негізді құратын нормаларды жетілдіру қажет. Тәжірибеде Қазақстан Республикасы қатысушы болып табылатын есірткі заттардың заңсыз айналымы саласындағы екі жақты, көп жақты келісімдер мен шарттардың ролі үлкен. Соның ішінде, Орта Азия, ТМД елдері мен жасасқан құжаттарға аса үлкен көңіл бөлуде.

Шекаралас мемлекеттермен ынтымақтасуы мен бірігіп жұмыс жасауы есірткі саудасы үшін жауапкершілікті реттейтін заңдылықты гармонизациялау, есірткі заттардың заңсыз айналымындағы өзгерістерге бақылау жасаудың аймақтық механизмдерін қалыптастыру, тез сөз байланысу жолдарын қалыптастыруға бағытталуы жөн². Құқық қорғау және арнайы органдардың ақпаратпен, есірткі заттардың заңсыз айналымымен күресудің тәжірибесі және әдістерімен алмасу мақсатында кездесулері жиі өткізілетін болады.

«МАК», «ДОПИНГ», «КАНАЛ» және т. б. кешенді жедел алдын алу операцияларды есірткі заттарды немесе психотроптық заттарды заңсыз тасымалдау жолдарын анықтау мақсатында техникалық қамтамасыз ету қарастырылған. Есірткі заттардың заңсыз айналымымен күресу жұмысын жүзеге асыратын құқық қорғау және арнайы органдарындағы компьютерлермен өзге байланыс құралдарын бірте енгізу мәселесі ұйымдастырылады. Ішкі істер министрлігінің жедел техникалық қызметті негізінде құрылған есірткі заттар мен байланысты құқық бұзушылықтары мен осындай әрекетке қатысы бар заңды және жеке тұлғалар туралы ведомствоаралық жедел ақпарат банкі қалыптастыруды стратегиялық маңыздылығы өте зор. Осы ақпарат банкі ведомство аралық, алыс және жақын шетелдерімен бірігіп шаралар өткізуді жоғарылату, бірнеше мемлекеттердің аумағында әрекет етуші есірткінің заңсыз айналымымен айналысатын топтарға қатысты ақпарат алмасудың негізі болады. Мамандарды дайындау жүйесін жетілдіру жеке бағыт ретінде орнықты. Осы мақсатқа жету үшін ҚР Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекаралық қызмет әскери институтының кинология кафедрасында есірткіні іздеуге арналған қызметтік иттер мен нұсқаушылар дайындайтын және қайта дайындайтын құқық қорғау және арнайы органдардың ведомствоаралық кинологиялық орталық құрылған. Бірте-бірте есірткі заттардың заңсыз айналымымен күресуді жүргізетін құқық қорғау және арнайы

органдарының кинологиялық қызметі толық техникалық, мамандармен қамтамасыз етіледі.

Бүгінгі күні нашақорлықтың алдын алудың қоғам алдындағы маңыздалығы оның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қосылған елеулі үлес болып табылады. Еліміздің ғалымдары нашақорлықтың мемлекетіміздегі қылмыстардың деңгейіне тікелей әсер ететінін бірауыздан мойындап отыр. Нашақорлыққа қарсы күресуге көкейтестілігі халықтың денсаулығы және қоғамдық қауыпсіздік арасындағы тікелей байланыстығы мәселелермен анықталып отыр. Есірткі заттарды қолданып, қылмыс жасап отырған адамның, алғашқы рет есірткі тұтынуына кімнің әсері тиді? Міне, бүгінгі таңда құқық қорғау органдарының қызметкерлері осының себебінен анықтаудың орнына, керісінше, олардың нашақорлық пен есірткі саудасына қарсы күресі көп жағдайда тек қана есірткі қолданылатындарға бағыттталып келеді. Бұл — бүгінгі күнде жеберіліп отырған үлкен кемшілік.

Қазақстан Республикамыздағы есірткі заттардың заңсыз айналымына байланысты қылмыстардың жағдайын талдай отырып, көзімізді жеткізгендей, нашақорлықпен перменді күресу үшін, ең алдымен, екі негізгі міндетті шешу керек: біріншісі — есірткінің заңсыз өндірісіне және тұтынушыларға таралуына кең көлімде және кешенді түрде тосқауыл қою, екіншісі — еліміздегі есірткіге деген сұранысты азайту³.

Біздің ойымызша, қылмыстық сипаттағы қатаң шараларды тұтынушыларға емес, керісінше есірткіні өндіретін және тарататын, басқа адамдарды есірткі заттарды тұтынуға көндіретін адамдарға қолдану керек.

Кейбір дәрігер — наркологтардың айтуынша, нашақорлықпен тиімді күрес белгілі бір шарттарды сақтағанда болуы мүмкін.

Осыған байланысты И. И. Карпецтің пікіріне тоқталатын болсақ, оның айтуынша, қылмыспен күрестің экономикалық, әлеуметтік және тәрбиелік барлық тетіктері бірдей әрекет етсе ғана тиімді болмақ⁴.

Әсіресе, осы айтылған пікірдің нашақорлыққа, соның ішінде есірткі заттарды немесе психотроптық заттарды тұтынуға көндіру қылмысына қарсы күрес жүргізу барысында да үлкен маңызы бар. Шындағында, нашақор қылмыстық жауапкершілікке, есірткіні бірінші рет қолданғаннан кейін тартылады. Демек, осы жағдайда емдеуді қажет ететін ахуалды ауру адамды жауапқа тартамыз.

Осы жерде Н. М. Әбдіров пен М. Қ. Ынтықпаевтың: «Нашақорды қылмыскер деп санауға болмайды, өйткені ол есірткіге тартылған ауру есебінде нашақорлықтың медициналық сипаттамасымен қарама — қайшылықта болады» және «қылмыстық қатаң қудалауды алдымен таратушыларға, сонымен бірге басқа адамдарды есірткі заттарды тұтынуға көндіретіндерге бағыттауымыз керек», деген пікірлерін толығымен қолдаймыз.

Соңғы жылдары жастар мен жасөспірімдердің арасында нашақорлыққа шалдыққандардың саны көбейіп келеді. Олардың есірткі заттарға бой ұруына бір жағынан өздері кінәлі болса, екінші жағынан есірткі заттарды алғашқы қабылдауына басқа нашақорлардың, есірткі саудасымен айналысатындардың үлкен ықпалдары бар.

Бүгінгі күні жастардың және жасөспірімдердің нашақорлыққа тартылуының басты себептердің бірі — өсіп келе жатқан бауырымдарымыздың ешкімге керек болмай калып отырғаны. Айтылған сөзіміздің айқындығын баспасөз беттеріндегі оқушылардың хаттарынан көруге болады.

Ақпарат құралдарының көмегі арқылы біз мемлекетіміздегі адамдарға, жастарға есірткі туралы, оның зардаптары жайлында бар шындықты айтуымыз керек. Қазіргі уақытта, жасыратын жоқ, біздің қоғамымыз нашақорлықтың таралуына, есірткі саудасынан дамуына қарсы дәрменсіздік танытып отыр.

Соңғы уақытта «Интерпол» халықаралық ұйымының Қазақстандағы өкілдігі және республикадағы бірнеше қорлар негізгі күрес жүргізушілер қатарына қосылған. Бірақ та, бұл алып та ауқымды, кең байтақ Қазақстан үшін, тым аздықтөді. Себебі, келешек ұрпағымыздың тозуына әкелетін бұл дертке бүкіл халықты жұмылдыру қажет. Жиырма төрт сағат бойы бақылау мен тексеру жүргізетін құқық қорғау органдарының жұмысымен шектелуге болмайды. Өйткені есірткі сататындардың, нашақорлардың екі-үш пайызы ғана ішкі істер органдарының қолына түседі екен, сонда қалғандарын шамалай беріңіз.

Ал біздің елде әзірге нашақорларды сауықтаруға арна оған бірнеше орталықтар ашуға ғана қол жетті. Олардың өзін әрмен қарай жетілдіру бойынша қыруар жұмыс атқарылмақ. Нашақорлықпен есірткі бизнесіне қарсы күрес Қазақстан халқы жарқын болашағы үшін қажет. Еліміздің Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында бұл мәселеге айрықша назар аударуы жайдан — жай болмаса керекті. Ұрпақ болашағын ойласақ нашақорлықпен есірткі саудасына қарсы шараны дәл бүгін қолға алған жөн, ертен кеш болады. Осылай жайбасарлық ендігі жиырма жылда ұрпағымыздың азып-тозуына тірткі боларына күмән жоқ.

Сондықтан нашақорлықпен күресті науқанға ғана айналдырып, қағаз жүзінде қалдырмай, жергілікті жерлерде оның орын алу, таралу себептерін анықтап, әкімшілік, құқық қорғау органдарын, көпшілікті қатыстыра отыра жүргізу керек деп пікірлейміз.

- ¹ Стратегия борьбы с наркоманией и наркобизнесом в Республике Казахстан на 2006-2014 годы. — Алматы, Данекер 2005 г. — С. 8
- ² Абдиров Н. М. Основные положения современной концепции уголовной ответственности в Республике Казахстан за общественно опасные деяния в сфере наркотических средств и психотропных веществ /Научные труды КВШ МВД РК Караганда 1997 г. — С. 67
- ³ Карпец И. И. Перестройка и законодательство //1998. 9 декабря — С. 167
- ⁴ Абдиров Н. М. Подросток в орбине наркотизма: Монография. — Караганда: КВШ КНБ РК, 1997 г. — С.65

РЕЗЮМЕ

В настоящей статье рассматриваются вопросы профилактики борьбы с незаконным оборотом наркотиков.

RESUME

In the given article ave considered the guelstions of prophylaxis of stvuggie against il-legal dvugs tvaffic.